

SUOSTUMUS JA SATEENKAARI KOULUSSA

Työkaluja turvalliseen toimintakulttuuriin

JOHDANTO

Jokaisella nuorella on oikeus elää vapaana väkivallasta, mutta todellisuus ei ole pumpulia. Noin puolet tytöistä kohtaa seksuaalista häirintää vuosittain. Sateenkaari- ja muihin vähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat seksuaaliväkivaltaa muita useammin. Uusi seksuaalirikoslaki korostaa suostumusta, mutta oppikirjat heijastavat yhä totuttuja ajatusmalleja.

Amnesty International Suomen osaston koordinoima *Suostumus ja sateenkaari koulussa* -hanke järjesti vuosien 2022–2023 aikana täydennyskoulutusta suostumuskulttuurin vahvistamisesta yli 150 kouluammattilaiselle. Koulutuskokonaisuudet koostuivat kolmesta lähitapaamisesta ja itsenäisestä opiskelusta. Ne toteutettiin Helsingissä, Turussa ja kahtena etätoteutuksena. Lisäksi hanke järjesti hybridimuotoisen loppuseminaarin, jossa pohdittiin parhaita keinoja sukupuolistuneen väkivallan torjumiseksi koulujen arjessa.

Koulutusten avulla hanke tuki koulujen ja oppilaitosten työtä sukupuolistuneen väkivallan tunnistamisen ennaltaehkäisyn ja siihen puuttumisen edistämiseksi. Sukupuolistunut väkivalta tarkoittaa kaikkea vahingoittavaa vallankäyttöä, ahdistelua, häirintää ja syrjintää, joka kytkeytyy sukupuoleen tai seksuaalioikeuksiin. Sitä ovat esimerkiksi seksuaalinen häirintä, raiskaus, huorittelu, kunniaan liittyvä väkivalta, seurustelusuhteisissa tapahtuva kontrollointi tai homo- ja transfobiaan perustuva syrjintä.

Tämä julkaisu kokoaa *Suostumus ja sateenkaari koulussa* -hankkeen keskeisimmät opit. Se tiivistää koulutustapaamisten sisällöt ja tarjoaa teemoihin liittyviä materiaaleja. Niiden avulla erityisesti yläkouluissa ja toisella asteella työskentelevät kouluammattilaiset voivat löytää konkreettisia toimintavinkkejä sukupuolistuneen väkivallan torjumiseksi omassa arjessaan. Lopuksi esitellään koulutusten osallistujien palautteisiin nojaavat politiikkasuositukset, joiden avulla eri tasoilla toimivat päätöksentekijät, viranhaltijat, järjestötoimijat ja väkivaltatyön asiantuntijat voivat tukea kouluammattilaisten työtä.

Hankkeen kouluttajina toimivat asiantuntijat **Matti Pihlajamaa** ja **Emma Åman** (Amnesty International Suomen osasto), nuorisotyön vaikuttamisen asiantuntija **Lotte Telakivi** (Seta) ja väkivaltatutkija, dosentti **Satu Lidman** (EraseGBV-hanke). Koulutusten järjestämistä ja viestimistä tukivat useat toimijat kuten Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, Turun globaalikasvatuksen opettajaverkosto, THL:n Tasa-arvotiedon keskus sekä Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat – LIITO ry. Opetushallitus rahoitti hanketta.

Kaikki hankkeen tuottamat materiaalit löytyvät verkosta:
amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus

SEKSUAALIOIKEUDET, SUOSTUMUS JA SUKUPUOLISTUNEEN VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN

Seksuaalioikeudet ovat jokaiselle kuuluvia ihmisoikeuksia. Ne takaavat sen, että kaikki saavat päättää omaan seksuaalisuuteensa ja kehoonsa liittyvistä asioista. Seksuaalioikeudet kattavat muun muassa oikeuden tietoon seksuaalisuudesta, oikeuden suojella itseään ja tulla suojelluksi sekä oikeuden näkyä. Valtioiden tulee turvata seksuaalioikeuksien toteutuminen. Jokaisella on myös velvollisuus kunnioittaa muiden oikeuksia.

Nautinnollisen seksuaalisen kanssakäymisen ja kunnioittavan vuorovaikutuksen lähtökohtana on kaikkien osapuolten suostumus.

Suurelle osalle nuorista seurustelu tuo iloa ja onnellisuutta elämään. Tutkimusten mukaan kokemukset seksuaalisesta häirinnästä, seurusteluhdeväkivallasta, digitaalisesta väkivallasta tai muista sukupuolistuneen väkivallan muodoista ovat kuitenkin osa liian monen suomalaisen nuoren arkea. Nautinnollisen seksuaalisen kanssakäymisen ja

kunnioittavan vuorovaikutuksen lähtökohtana on kaikkien osapuolten suostumus.

Ilman suostumusta tehtävät seksuaaliset teot ovat seksuaaliväkivaltaa. Ne loukkaavat ihmisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta. Seksuaaliväkivallan juurisyyt ovat ahtaissa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liitetyissä normeissa sekä yhteiskunnan epätasa-arvoisissa valtasuhteissa sukupuolten välillä. Siksi seksuaaliväkivaltaa kokevat useimmiten naiset ja tytöt sekä eri vähemmistöihin kuuluvat ihmiset. Seksuaaliväkivallan kokijaksi voi kuitenkin joutua kuka tahansa asemaan katsomatta.

Seksuaalirikokset määritellään laissa. Vuoden 2023 alussa voimaan astunut seksuaalirikoslaki ankkuroi raiskauksen määritelmän suostumuksen puutteeseen. Raiskaus on sukupuoliyhteys sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Seksuaalinen ahdistelu kattaa nyt koskettelun lisäksi myös muut tekotavat, kun teko on riittävän vakava. Nuorten keskinäiset suostumukselliset teot eivät ole kriminalisoituja. Seksuaaliväkivaltaa voivat kuitenkin olla laissa määriteltujen seksuaalirikosten lisäksi myös muut teot, joissa ihminen kokee seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan loukattavan.

Seksuaalikasvatus on keskeisessä asemassa seksuaaliväkivallan ehkäisemiseksi. Kasvatuksen avulla voidaan purkaa väkivaltaa ylläpitäviä kulttuurisia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Kouluammattilaisen on tärkeä olla tietoinen raiskausmyyteistä, jotka estävät seksuaaliväkivallan torjumista. Nuorten kanssa on hyvä keskustella esimerkiksi syyllistävistä ajattelumalleista seksuaaliväkivallan kokijoita kohtaan tai stereotyyppioista, että raiskaus edellyttäisi uhrin fyysistä vastustusta. Vastuu väkivallasta kuuluu sen tekijälle.

Suostumusta on syytä pohtia lainsäädännön lisäksi vuorovaikutuksen näkökulmasta. Lain rajanvetojen selkeä käsittely on tärkeää, mutta se voi rajata ulkopuolelleen seksiin liittyvät epävarmuudet ja tunteet. Arjen tasolla suostumusta voidaan ymmärtää vuorovaikutteisena toimintana, jossa tulkitaan toisen halukkuutta tai haluttomuutta seksiin. Nuorilta itseltään kysyttäessä he ovat kertoneet tulkitsevansa suostumusta

muun muassa toisen kehonkielestä, tilannetta tunnustelemalla tai sanoin ilmaistuna. Suostumuksen puutetta päätellään vastaavasti hienovaraisempien merkkien kautta tai suorasta sanallisesta kieltäytymisestä.

Keskusteleva ote seksuaalikasvatuksessa mahdollistaa sen, että nuorten kanssa voidaan purkaa heidän puheissaan toistuvia seksuaaliväkivaltamyittejä ja eri sukupuolille oletettuja stereotyyppisiä asemoiteja seksissä. Suostumuksellisuutta voidaan käsitellä kasvatuksessa myös väljemmin pohtimalla turvallisia ihmissuhteita. Lisäksi on tärkeää tutustua nuorten kanssa saatavilla oleviin tukipalveluihin seksuaalisuuteen liittyvissä teemoissa.

Kasvatuksessa on tärkeää ymmärtää seksuaalioikeudet yhteiskunnallisena kysymyksenä. Jokaisella on oikeus vaikuttaa seksuaalioikeuksien toteutumiseen niin omassa elämässään kuin laajemmin yhteiskunnassa. Tästä huolimatta Suomi on vielä kaukana ihmisoikeuksien toteutumisesta ja sukupuolten tasa-arvon saavuttamisesta. Kouluammattilaisten onkin hyvä pyrkiä herättämään halua vaikuttaa ja harjoitella nuorten kanssa tähän liittyviä taitoja. Tämä luo myös toivoa väkivallattomasta tulevaisuudesta.

Ihmissuhteisiin liittyviä kysymyksiä käsitellessä tulee miettiä oppimistilanteen turvallisuutta. Harjoituksiin osallistumisen on syytä olla vapaaehtoista, ja nuorilla tulee olla mahdollisuus poistua tilasta. Kouluammattilaisten on hyvä reflektoida valitsemiaan työskentelytapoja ja kunnioittaa nuorten omia näkökulmia. Ketään ei tule ohjata tai pakottaa jakamaan kokemuksiaan. Aikuisen on hyvä olettaa, että paikalla on aina seksuaaliväkivallan kokijoita, tekijöitä ja sivustaseuraajia. Kaikkea ei tarvitse tietää etukäteen, vaan toivo löytyy omien vahvuuksien ja kehityksen paikkojen tunnistamisesta.

Materiaalivinkkejä kouluammattilaisille

Amnesty International Suomen osasto: Puhutaan suostumuksesta! -opas

Materiaalin tavoitteena on kannustaa keskustelemaan seksuaalioikeuksista sekä auttaa nuoria toimimaan omassa arjessaan suostumuskulttuurin vahvistamiseksi. Erityisesti yläkoulussa ja toisella asteella opiskeleville nuorille suunnattua materiaalia voi hyödyntää monen eri oppiaineen tunneilla.

<https://www.amnesty.fi/amnestyn-materiaali-tarjoaa-kouluille-tyokaluja-suostumuskulttuurin-edistamiseen/>

HOT-hanke ja Amnesty International Suomen osasto: Puhutaan suostumuksesta! -webinaari

Otavian Nettilukion toteuttaman HOT – Hyvinvointipalvelut opiskelun tukena -hankkeen (<https://opinvoimala.fi>) webinaarissa Amnestyn asiantuntija Matti Pihlajamaa puhuu seksuaalioikeuksista ja suostumuksesta sekä näiden aiheiden käsittelystä oppilaitoksissa. Webinaari esittelee myös uudistunutta seksuaalirikoslainsäädäntöä ja tutkimustuloksia nuorten kokemasta sukupuolistuneesta väkivallasta.

<https://youtu.be/sUYUnCVsmmI> (Osa 1, 31 min) ja
https://youtu.be/iyJNmwt_3p0 (Osa 2, 26 min)

THL / Katriina Bildjuschkin (toim.): Seksuaaliväkivaltatyön perusteet

Teos antaa kokonaiskuvan seksuaaliväkivallasta, väkivaltaa kokeneiden auttamisesta ja hoitamisesta sekä väkivallan ehkäisystä. Teoksessa käsitellään muun muassa seksuaaliväkivaltaan liittyvää lainsäädäntöä, väkivallan muotoja erilaisissa väestö- ja ikäryhmissä sekä seksuaaliväkivallan puheeksi ottoa. Teos sopii erityisesti sosiaali- ja terveysalan sekä sivistystoimen ammattilaisille, jotka ovat suuntautuneet seksuaaliväkivaltaa ehkäisevään tai korjaavaan työhön.

<https://www.julkari.fi/handle/10024/147779>

SUKUPUOLI- JA NORMITIE TOISUUS KASVATUKSESSA SEKÄ SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN TORJUMISESSA

Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus ovat ihmisoikeuskysymyksiä. Jokaisella on oikeus näkyä yhteiskunnassa sellaisena kuin on ilman pelkoa syrjinnästä ja väkivallasta. Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmat velvoittavatkin kouluja opettamaan sateenkaariteemoista.

Seksuaalinen suuntautuminen viittaa siihen, kehen ihminen ihastuu, rakastuu, tuntee emotionaalista vetovoimaa ja/tai seksuaalista vetovoimaa. Seksuaalista suuntautumista kuvaavia sanoja ovat esimerkiksi homo, lesbo, bi, pan ja hetero. Sukupuolen moninaisuus viittaa siihen, että sukupuolta ei ymmärretä tiukan kaksijakoisena vaan erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista koostuvana jatkumona. Se kattaa moninaiset sukupuolen ilmaisun tavat (esim. transvestiitti), sukupuoli-identiteetit (esim. trans- tai muunsukupuolinen) ja kehon sukupuolitetut piirteet (esim. intersukupuolisuus).

Kouluammattilaisten on hyvä pyrkiä purkamaan normeja kaikessa tekemässään kasvatustyössä.

Sukupuolittietoinen kasvatus tarkoittaa yhteiskunnan ja kulttuurin sukupuolittuneiden rakenteiden tiedostamista ja avaamista opetuksessa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi arkisessa puheessa toistettujen sukupuoleen liitettyjen yleistysten kyseenalaistamista. Sukupuolittietoisessa opetuksessa sukupuoli ymmärretään monitasoisena

ja -merkityksellisenä ilmiönä, joka on läsnä kaikessa yhteiskunnan ja oppilaitosten vuorovaikutuksessa. Sukupuolittietoisuus ei tarkoita sukupuolineutraaliutta, joka jättää huomiotta sukupuolen eri merkitykset.

Normittietoisuus tarkoittaa yhteiskunnassa vallalla olevien normien tiedostamista ja kriittistä tarkastelua, syrjivien rakenteiden tunnistamista ja pyrkimystä niiden muuttamiseen. Normit ovat tiivistetysti oletuksia siitä, millaisia ihmiset ovat ja millaisia heidän tulisi olla. Sukupuolinnormin lisäksi esimerkkejä yhteiskunnassa vallitsevista normeista ovat heteronormi, perhenormi ja suhenormi. Kapeat normit rajaavat kaikkien olemassaoloa, mutta varsinkin vähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret joutuvat tuntemaan ulossulkemisen seuraukset voimakkaimmin.

Sateenkaarinuorilla on kohonnut riski kokea seksuaalista häirintää. Häirintää voidaan oikeuttaa cis-, hetero- ja/tai mononormeista poikkeamisen vuoksi. Sateenkaarinuorten kokema seksuaalinen häirintä on usein hyvin väkivaltaista, suorasukaista ja laajamittaista. Häirinnällä voi myös olla erityisen henkilökohtainen ja syvälinen vaikutus, kun se kohdistuu henkilön koko identiteettiin pyrkien kääntämään sitä kohti normatiivisina pidettyjä sukupuolen ja seksuaalisuuden muotoja. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kohdalla seksuaalinen häirintä usein risteää sukupuoleen perustuvaan häirintään, kuten väärällä nimellä kutsumiseen tai väärinsukupuolittamiseen.

Seksuaalinen häirintä voi aiheuttaa nuorena häpeää ja syyllisyyttä, heikentynyttä omanarvontunnetta, eristäytymistä, omien rajojen

tunnistamattomuutta, mielenterveyden haasteita, heikentynyttä luottamusta muihin ihmisiin ja tulevaisuuteen, haasteita koulunkäynnissä tai päihteiden käyttöä. Sateenkaarinuorten kohdalla haavoittuvuutta lisääviä tekijöitä voivat olla tukipalveluissa koettu syrjintä, heikot perhe- ja ystävyysuhteet, toistuvat laiminlyönnin kokemukset tai omien rajojen jatkuva rikkominen.

Kouluammattilaisten on hyvä pyrkiä purkamaan normeja kaikessa tekemässään kasvatustyössä. Esimerkiksi homotteluun tai huoritteluun tulee puuttua aina, ja sukupuolittuneiden puhetapojen vaikutus tulee tiedostaa. Sateenkaarinuorten kertoessa kokemastaan väkivallasta on hyvä tiedostaa, että he kohtaavat paljon vähättelyä eri palveluissa. Aikuisten tuleekin ottaa kokemukset vakavasti. Keskeistä on myös väkivallan puheeksi ottaminen ja tiedon lisääminen, sillä nuoret eivät välttämättä ymmärrä lähisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa yhtenä väkivallan muotona.

Materiaalivinkkejä kouluammattilaisille

Seta: Sateenkaari oppilaitoksessa -opas

Oppaassa on hyödynnetty sekä sateenkaarinuorten kokemukseräistä tietoa että tietoja ja tuloksia sateenkaarinuoria koskevista kyselyistä ja tutkimuksista. Oppaan tavoitteena on auttaa koulun henkilökuntaa luomaan oppimisympäristö, jossa myös sateenkaarinuoret voivat keskittyä oppimiseen.

<https://seta.fi/tue/kouluopas/>

THL ja Seta: Tietopaketti sateenkaarilapsista ja -nuorista ammattilaiselle

Tietopaketin avulla ammattilaiset voivat vahvistaa osaamistaan sateenkaarilasten ja -nuorten kohtaamisessa sekä heidän hyvinvointinsa ja osallisuutensa tukemisessa. Sivuston materiaalit auttavat myös tunnistamaan yhteiskunnan normeja ja tarkastelemaan omia ennako-oletuksia. Tietopaketti kuuluu Kansallisen lapsistrategian toteutukseen.

<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle>

Satu Venäläinen: Nuoret ja seksuaalinen häirintä -tutkimushankkeen raportit

Hanke on tuottanut tietoa siitä, millä tavoin seksuaalinen ja sukupuoleen kohdistuva häirintä näkyvät nuorten elämässä. Hankkeessa on etsitty yhdessä nuorten kanssa keinoja, joilla voisi vaikuttaa seksuaaliseen ja sukupuoliseen häirintään ja siitä käytyyn keskusteluun. Hankkeen raportit vetävät yhteen nuorten kokemuksia tarkastellen myös sateenkaarinuorten kokeman häirinnän erityispiirteitä.

<https://blogs.helsinki.fi/nuose-projekti/raportit/>

SUKUPOULISTUNEEN VÄKIVALLAN OSAPUOLTEN KOHTAAMINEN JA TOIMINTAKULTTUURIN MUUTOS

Kieli on keskeinen kohtaamisen väline, ja väkivaltailmiöiden nimeäminen tekee ne näkyviksi. Aina ei ole olemassa yksiselitteisesti ”oikeita” tai ”väärää” sanoja, mutta sanavalintoja tulee osata pohtia ja perustella. Merkittävä osa lapsista ja nuorista ei kerro sukupuolistuneen väkivallan kokemuksistaan kenellekään. Väkivallasta kertomisen edellytyksiä ovat esimerkiksi se, että nuori kokee tulevansa kuulluksi omana itsenään sekä luottaa siihen, että aikuinen on kiinnostunut nuoren näkökannasta.

Sukupuolistuneen väkivallan torjuminen on kaikkien etu, yhteinen vastuu ja tehtävä

Sukupuolistunut väkivalta vaikuttaa monella tavalla ja tilanteesta riippuen useisiin henkilöihin. Koulun kontekstissa väkivallan osapuolten suhteen on hyvä huomioida kokijoiden, tekijöiden, sivustaseuraajien, kouluammattilaisten, huoltajien ja viranomaisten näkökulmia ilmiöön. Väkivaltaa kokeneiden ja tehneiden nuorten kohtaamisen kannalta on tärkeää, että aikuisella on rohkeutta kohdata myös omat tunteensa.

Muita keskeisiä taitoja ovat nuoren aktiivinen kuuntelu ja erilaisten tunnereaktioiden normalisointi. Yhdessä nuoren kanssa voidaan laatia turvallisuussuunnitelma, jossa pohditaan tulevia askeleita jatkoa varten.

Jokaisen kouluammattilaisen on hyvä tuntee väkivallan merkit ja vaikutukset sekä pohtia omaa suhdettaan väkivaltaan. Siten hän voi olla tukena ja antaa nuorelle tietoa tai ohjata tarvittaessa eteenpäin. On tärkeää, että ammattilainen pyrkii kaikessa toiminnassaan olemaan osa myönteistä muutosta ja on valmis oppimaan lisää aiheesta.

Sukupuolistuneen väkivallan torjuminen on kaikkien etu, yhteinen vastuu ja tehtävä niin yhteiskunnassa kuin kouluyhteisössä. Työn ei tule olla yksittäisen työntekijän varassa, vaan mukaan on saatava rehtori, koko opetushenkilökunta, muut kouluammattilaiset, huoltajat ja oppilaat. Väkivallatonta toimintakulttuuria mahdollistavat empatiaan kasvaminen, avoimen keskusteluilmapiiirin luominen, toisten tukeminen, yhteinen tiedon etsintä, innostavien ennaltaehkäisevien aktiviteettien ja puuttumisen keinojen kehittäminen sekä väkivaltatilanteisiin liittyvien toimintamallien saattaminen koko työyhteisön tietoon.

Lapsilla ja nuorilla on oikeus käydä koulua, elää ja tulla hyväksytyksi omana itsenään ilman pelkoa väkivallasta. Siksi sukupuolistuneen väkivallan torjunta tulee nähdä yhtenä osana koulujen lakisääteistä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait velvoittavat kouluja ja oppilaitoksia edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä puuttumaan häiritseen. Työkaluna tähän lait edellyttävät kouluilta ja oppilaitoksilta toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista.

Materiaalivinkkejä kouluammattilaisille

EraseGBV-hanke ja THL: Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa -koulutus

Verkkokoulun tavoitteena on lisätä tietoisuutta nuoriin kohdistuvasta sukupuolistuneesta väkivallasta ilmiönä sekä antaa välineitä väkivallan tunnistamiseen, ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen. Verkkokoulu on suunnattu opetus- ja kasvatus- sekä sosiaali- ja terveysaloille. Koulutuksen kohderyhmänä ovat erityisesti yläkouluissa ja toisella asteella työskentelevät opettajat ja muut ammattilaiset. Kurssi löytyy suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi, kun rekisteröidyt ja kirjaudut sisään THL:n verkkokouluympäristöön alla olevan linkin kautta.

<https://verkkokoulut.thl.fi/>

Opetushallitus: Tasa-arvotyö on taitolaji -opas

Opas keskittyy sukupuolten tasa-arvon edistämiseen peruskouluissa. Opas tuo esiin sukupuolten tasa-arvon haasteita, kannustaa lisäämään ymmärtämystä sukupuolen moninaisuudesta sekä antaa tietoa sukupuoleen perustuvasta ja seksuaalisesta häirinnästä. Opas sisältää runsaasti ehdotuksia ja käytännön esimerkkejä siitä, miten suunnitelmallista tasa-arvotyötä tehdään ja miten toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma laaditaan.

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/tasa-arvotyö-taitolaji>

Opetushallitus: Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella -opas

Tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset opiskelumahdollisuudet tukevat jokaisen mahdollisuuksia kehittyä täyteen potentiaaliinsa ja tuntea itsensä täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen on myös edellytys työllisyyden, osaamisen ja hyvinvoinnin kasvattamiselle. Opas nostaa esille oppilaitosten kehittämiskohteita ja esittelee hyviä käytäntöjä.

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/mukana-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuustyö-toisella-asteella>

POLITIIKKASUOSITUKSET

Politiikkasuositukset on muodostettu Suostumus ja sateenkaari koulussa -hankkeen koulutusten osallistujien palautteiden ja kouluttajien reflektioiden pohjalta. Niiden avulla eri tasoilla toimivat päätöksentekijät, viranhaltijat, järjestötoimijat ja väkivaltatyön asiantuntijat voivat tukea kouluammattilaisten työtä.

Lisätään tukea koulujen ja oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyölle.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus eivät toteudu ilmaiseksi. Syrjintää valvovien viranomaisten resurssit ovat nykyisellään riittämättömiä suhteessa niille määritettyihin tehtäviin. Kouluammattilaisille ja heidän työtään tukeville toimijoille on varmistettava riittävästi ajallisia ja taloudellisia resursseja lakisääteisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tekemiseksi. Koulutusten osallistujat peräänkuuluttivat, että päätöksentekijöiden tulee toimia aktiivisesti koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön kehittämiseksi. Kouluammattilaiset tarvitsevat enemmän tukea sukupuolistuneen väkivallan torjumiseksi, sillä osallistujien mukaan moni koulu on tässä työssä vasta alkutekijöissä. Lisäksi päättäjiltä toivottiin enemmän viestintää siitä, että kaikilla koulun aikuisilla on vastuu ja velvollisuus tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Vahvistetaan sukupuoli- ja normitietoista otetta kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän vastaisissa toimissa.

Sukupuolistuneessa väkivallassa on nimensä mukaan kyse vallankäytöstä. Avaimet sen torjumiseksi löytyvät historiallisesti kehittyneen sukupuolten epätasa-arvon sekä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien ahtaiden normien tunnistamisesta. Koulujen väkivallanvastaista työtä tukevissa politiikkatoimissa on nojattava sukupuoli- ja normitietoiseen otteeseen, joka pyrkii syrjivien rakenteiden ja oletusten aktiiviseen purkamiseen kaikessa toiminnassa. Koulutuspalautteissa peräänkuulutettiin myös laajemman puhutavan muutosta, jotta sukupuolistunut väkivalta ymmärrettäisiin koulukiusaamisen sijaan väkivaltana ja häirintänä.

Edistetään kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen tarjoamista läpi elämänkaaren.

Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus on jokaisen lapsen ja nuoren oikeus. Se on lapsen edun mukaista, ja sillä on merkittävä asema seksuaaliväkivallan ehkäisyssä. Seksuaalikasvatuksen kansallista koordinoimista tulee vahvistaa, sillä nykyisin seksuaalikasvatusta edistetään hajanaisesti toisistaan erillisissä politiikka- ja toimenpideohjelmissa. Koulutuksen osallistujat korostivat, että seksuaalikasvatusta tulisi tarjota ikätasoisesti koko elämänkaaren ajan aina varhaiskasvatuksesta aikuisuuteen asti. Yksi konkreettinen keino tähän on palkata opiskeluhoollon osaksi ammattilaisia, joilla on erityiskoulutusta seksuaalikasvatuksesta. Seksuaalikasvatuksen kysymyksiä tulee myös käsitellä osana kaikkia oppiaineita.

Varmistetaan kouluammattilaisten ja erityisesti johtajien osaaminen sukupuolistuneen väkivallan tunnistamisesta, ennaltaehkäisystä ja siihen puuttumisesta.

Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien kysymysten käsittely koulun arjessa edellyttää ammattilaisilta riittävää tietopohjaa ja pedagogisia taitoja. Valtion tulee varmistaa tämä niin täydennyskoulutusten avulla kuin sisällyttämällä teemat paremmin kouluammattilaisten peruskoulutuksiin. Koulutusten osallistujat vaativat, että aihepiirejä käsitteleviä koulutuksia tulee olla tarjolla nykyistä enemmän. Teemat eivät saa jäädä yksittäisten henkilöstön jäsenten varaan, vaan koulutuksia tulee tarjota velvoittavina mahdollisimman monelle esimerkiksi osana suunnitteluun ja koulutukseen varattuja veso-päiviä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä koulun johdon osaamisen varmistamiseksi.

Kehitetään materiaaleja, jotka tukevat kouluammattilaisten työtä suostumuskulttuurin vahvistamiseksi.

Ihmisoikeuksien turvaaminen on koulujen lakisääteinen tehtävä, jota myös oppimateriaalien on edistettävä. Erityisesti terveystiedon materiaaleissa on huomioitava seksuaalirikoslain uudistus suostumusperustaiseksi ja lisättävä ymmärrystä suostumuksesta vuorovaikutuksena, josta neuvotellaan koko seksuaalisen kanssakäymisen ajan. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus tulee huomioida vahvemmin kaikissa oppimateriaaleissa. Koulutuksen osallistujat toivoivat työnsä tueksi aihepiireihin liittyviä selko- ja monikielisiä materiaaleja, julisteita tai videoita hyväksyttävien ja kiellettyjen tekojen rajoista sekä oppilaskunnille suunnattuja resursseja. Hyvinä toimintatapoina pidettiin myös kouluvierailuja, teemapäiviä tai kouluihin suunnattuja viestinnällisiä kampanjoita.

